

Під вулканом

Кожен із нас хоч раз у житті та й спостерігав цю сцену: брудна обшарпана людина непевним кроком виписує на вулиці зигзаги, безпричинно регоче й викрикує щось нерозбірливе, звертаючись до себе чи невидимого співрозмовника, Бога або Диявола. Ми відводимо очі й подумки обіцяємо собі, що ніколи не докотимося до подібного, наче це розхитане створіння планувало таке життя. Що стоїть за крахом звичайного п'яниці? Можливо, незвичайна філософія? Криза у найближчих стосунках? Відмінне світобачення, що робить існування в суспільстві нестерпним? Чи докори сумління за давню фатальну помилку? В автобіографічному романі британського класика Малкольма Лаурі розгортається трагедія одного життя, яке могло належати будь-кому з нас, переплітаючись із десятками доль,— на строкатому тлі екзотичної Мексики наприкінці 30-х років минулого століття.

МАЛКОЛЬМ ЛАУРІ

ПІД ВУЛКАНОМ

Малкольм Лаурі

ПІД ВУЛКАНОМ

Роман

Видавництво «Фабула»
2021

Оригінальна назва твору: UNDER THE VOLCANO

Copyright © 1947 by Malcolm Lowry

Copyright renewed© 1975 by Margerie Lowry

© А. Кулінська, пер. з англ., 2021

© «Фабула», макет, 2021

© Видавництво «Ранок», 2021

ISBN 978-617-09-6698-8 (epub)

Усі права збережено. Жодна частина цього видання не може бути відтворена в будь-якій формі без письмового дозволу власників авторських прав.

Літературний редактор Андрій Клімов

Електронна версія створена за виданням:

Лаурі Малкольм

Л28 Під вулканом. Роман / Пер. з англ. А. Кулінська. — Харків : Вид-во «Ранок» : Фабула, 2021. — 400 с.

ISBN 978-617-09-6758-9

«Під вулканом» — єдиний шедевр, що залишив нам Малкольм Лаурі, англійський, а точніше, англо-канадський письменник, який драматично пішов із життя у віці 48 років. Ця книжка — автобіографічна, як і більшість його творів (сам Лаурі називав її «пророцтвом, політичним попередженням, криптограмою, абсурдистською стрічкою»), — незмінно входить до десятки найкращих романів, створених у ХХ столітті. Пронизлива, смілива, приголомшливо чесна, вона не залишить байдужим жодного читача, який наважиться зануритися в її бурхливі води. Перед вами — трагедія одного чоловічого життя і кохання, переплетена з десятками інших доль на загрозливому та екзотичному тлі Мексики напередодні Другої світової війни.

УДК 82-311.2

Шановний читачу!

Спасибі, що придбали цю книгу.

Нагадуємо, що вона є об'єктом Закону України «Про авторське і суміжні право», порушення якого карається за статтею 176 Кримінального кодексу України «Порушення авторського права і суміжних прав» штрафом від ста до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, з конфіскацією та знищенням всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення. Повторне порушення карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією та знищенням всіх примірників, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення, аудіо-

і відеокасет, дискет, інших носіїв інформації, обладнання та матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення. Кримінальне переслідування також відбувається згідно з відповідними законами країн, де зафіксовано незаконне відтворення (поширення) творів.

Книга містить криптографічний захист, що дозволяє визначити, хто є джерелом незаконного розповсюдження (відтворення) творів.

Щиро сподіваємося, що Ви з повагою поставитеся до інтелектуальної праці інших і ще раз Вам вдячні!

Моїй дружині Марджері

Існує багато див, але найбільше з них — людина; могутня сила, здатна перетнути пінисте море, збурене південним вітром, прокладаючи собі шлях через хвилі, що норовлять захлеснути її; і Землю, безсмертне, найстаріше з божеств, нічим не обтяжене, обтяжує людина, перевертаючи плугом ґрунт із допомогою на щадків диких коней з року в рік.

І легковажні пташині зграї, і хижих звірів, і жителів морських глибин — усіх вона ловить у свої плетені тенета й тримає в неволі, ця кмітлива людина. Завдяки своїм умінням вона приручає тварин, що живуть у дикому лігві та вільно мандрують полями; приборкує коня з кошлатою гривною і натягує йому на шию ярмо, усмиряє невтомного гірського бика.

І мови, і швидкої як вітер думки, і всіх настроїв, що формують її стан, навчилася людина; як тікати від пронизливих морозів, коли важко розміститися просто неба, і від заливних дощів. Так, у неї є величезні внутрішні ресурси на всі випадки життя — без них людина не готова зустріти те, що на неї чекає. Тільки перед Смертю марно вона благає про допомогу; та навіть від виснажливих недугів людина винайшла шляхи порятунку.

Софокл «Антігона»

І тепер я заздрю псам і жабам — так, я охоче опинився б на місці собаки чи коня, знаючи, що в них нема душі, яка б трепетала від вічного гніту пекла і гріха, як моя. Більше того, хоч я це бачив,

відчував і почувався розбитим ущент, мою журбу підсилювало те, що я не міг щиросердно зізнатися, наскільки сильно прагну спасіння.

Джон Буньян «Благодать зійшла на головного грішника»

Хто невтомно прагне до вершин, того ще можна врятувати.

Гете

1

Два гірські хребти перетинають республіку майже чітко з півночі на південь, і між ними утворюються численні долини та плато. Над однією із цих долин, на висоті близько трьох тисяч метрів над рівнем моря, розкинулося місто Куаунауак^{1} під пануванням двох вулканів. Воно розташоване далеко на південь від тропіка Рака — якщо точніше, на дев'ятнадцятій паралелі: приблизно на одній широті з островами Ревільягіхедо, що лежать трохи західніше в Тихому океані, чи, ще далі на захід, із крайньою південною точкою Гаваїв, а також із портом Цукокс на сході, що на атлантичному узбережжі півострова Юкатан біля кордону Британського Гондурасу; і значно далі на схід — на одній широті з індійським містом Джаганнатха біля Бенгальської затоки.

Куаунауак, зведений на пагорбі, оточений високими мурами. Його вулички звивисті й розбиті, а дороги стрімкі. Сучасна швидкісна траса, типова американська, веде до міста з півночі, але губиться в його вузьких шляхах і перетворюється на стежку, якою женуть кіз. Куаунауак має вісімнадцять церков і п'ятдесят сім барів. Також він може похвалитися полем для гольфу та не менш ніж чотирма сотнями басейнів — комунальних та приватних, наповнюваних водою, що без упину тече з гір,— а також багатьма розкішними готелями.

Готель «Казино де ла Сельва» стоїть на іншому, трохи вищому пагорбі одразу перед містом, поблизу залізничного вокзалу. Він збудований досить далеко від центральної траси й оточений садами та терасами, що пропонують широку панораму у будь-який бік. Готель оповитий атмосферою пишноти та закинутої розкоші. Адже в ньому більше нема казино. Навіть на випивку в барі тут уже не зіграєш. У цій будівлі живуть привиди збанкрутілих гравців. Ніхто, схоже, не плаває в тутешньому дивовижному басейні. Зажурено застигли порожні трампліни. Занедбані майданчики для гри в хай-алай^{2} поросли травою. Тільки два тенісні корти функціонують у гральний сезон.

У День мертвих, у листопаді 1939 року, двоє чоловіків у білих фланелевих сорочках сиділи на заході сонця на головній терасі казино й потягували анісовий лікер. Вони вже встигли зіграти в теніс і більярд, і їхні ракетки в чохлах лежали перед ними на парапеті. Коли процесії, що завернули від кладовища, наблизилися до задньої сторони готелю, звуки заупокійних наспівів донеслися до двох чоловіків; ті обернулися, щоби поглянути на скорботних учасників ходи, яких можна було вирізати на відстані лише за меланхолійними вогниками свічок серед оберемків кукурудзиння. Доктор Артуро Діас Віхіль підштовхнув пляшку «Аніс дель Моно» Жаку Ларюелю, який зосереджено нахилився вперед.

Трохи праворуч перед ними, під безкраїм багряним вечірнім небом, на місто опускався милий спокій. Із місця, де вони сиділи, все мало цілком мирний вигляд. Та якщо прислухатися, як це робив зараз Ларюель, можна було почути далекий неоднорідний шум — чіткий, проте невіддільний від бурмотіння та передзвону скорботної процесії — звук, що поєднував у собі спів, падіння і ритмічний тупіт: це лунали удари та крики фієсти, що тривала весь день.

Ларюель підлив собі ще лікеру, який пив тільки тому, що його смак нагадував абсент. Обличчя чоловіка залилося сильним рум'янцем, а рука ледь помітно тремтіла, беручись за пляшку, з етикетки якої химерний демон наставляв на нього вила.

— Я збирався переконати його піти геть і dealcoholisé^{3}.— Віхіль перечепився через французьке слово і продовжив: — Але мені самому було так погано наступного дня після балу, що я дійсно фізично страждав. Це дуже погано, адже ми, лікарі, маємо триматись як апостоли. Пам'ятаєш, того дня ми так амо грали в теніс. Так от, після того як я угледіть Консула в саду, я послалъ до нього хлопця, щоб той запитав, чи він зайде до мене на кілька хвилин, і передав, що я буду йому за це вдячний, а як ні, то хай залишить мені записку, якщо пияцтво його ще не погубить. Ларюель усміхнувся.

— Але вони пішли,— продовжив Віхіль,— і так, я хочу тебе теж спитати, чи ти бачиль його тоді вдома.

— Він був у мене, коли ти зателефонував, Артуро.

— Ох, знаю, але ми так страшно напиль тієї ночі, як *perfectamente bogracho*^{4}, тож у мене враження, що Консулу так само погано, як мені,— похитав головою доктор Віхіль.— Ця слабкість не лише в тілі, але й у тій його частині, яку раніше називали душею. Шкода твого друга, він витрачає всі свої гроші через ці нескінченні драми.

Ларюель прикінчив свій лікер, після чого підвівся і підійшов до парапету; поклавши руки на обидві тенісні ракетки, подивився вниз і навколо себе: на занедбані майданчики для гри в хай-алай, завмерлі тенісні корти, фонтан посеред готельної алеї, де якийсь селянин напував коня. Двоє молодих американців, хлопець і дівчина, почали вечірню гру в пінг-понг на веранді прибудови, розташованої нижче. Те, що трапилося лише рік тому, нині здавалося вже частиною минулого століття. Можна було подумати, що жахи сьогодення поглинули ті події, наче краплю води, але це не відповідало дійсності. І хоча трагізм поступово ставав поняттям нереальним та беззмістовним, людині начебто ще дозволялося згадувати дні, коли життя окремої особи мало якусь цінність і не було просто друкарською помилкою в офіційному повідомленні.

Ларюель запалив цигарку. Ліворуч від нього, на північний схід, за алеєю та терасованими рядами пагорбів Східної Сьєрра-Мадре, два вулкани — Попокатепетль та Істаксіуатль — виразно та велично здіймалися назустріч заходу сонця. Трохи ближче, на відстані приблизно п'ятнадцяти кілометрів, можна було роздивитися селище Томалін, що примостилося за джунглями, серед них зараз струмував тоненький блакитнуватий шлейф диму: хтось незаконно палив деревину, щоб отримати вугілля. Попереду, з іншого боку американської траси, простиралися поля та невеликі ліски, між якими звивалася річка, і дорога, що вела до в'язниці Алькапансінго. Сторожова вежа в'язниці стриміла над лісом між рікою та дорогою, що губилася вдалині на пурпурових пагорбах, які наче зійшли з картини Доре «Утрачений рай». Раптово спалахнули вогні єдиного в Куаунауаку кінотеатру, збудованого на схилі й добре видимого на ньому,— потім згаснули і спалахнули знову.

— No se puede vivir sin amar^{5},— промовив Ларюель.— Як цей estúpido^{6} написав на моєму будинку.

— Облиш, amigo^{7}, вимкни здоровий глузд,— озвався позаду доктор Віхіль.

— Ти тільки подумай, Івонн повернулася! Цього я ніколи не зрозумію. Вона повернулася до нього! — Ларюель підійшов до столика, налив собі склянку теуаканської мінеральної води і випив її, після чого промовив: — Salud y pesetas^{8}.

— Y tiempo para gastarlas^{9},— задумливо відгукнувся його товариш.

Ларюель спостерігав, як той, позіхаючи, відкинувся в шезлонгу. Розглядав його до неможливого привабливе, засмагле і незворушне мексиканське обличчя; добрі карі очі, глибокі й водночас невинні, як у тих чарівних задуманих оахакських дітлахів, яких можна було побачити в місті Теуантепек (ідеальному місці, де жінки працювали, а чоловіки весь день купалися в річці); худенькі руки й витончені кисті, на тильній стороні яких зовсім не очікуєш побачити жорстке чорне волосся.

— Я давно вже вимкнув свій здоровий глузд, Артуро,— звернувся Ларюель, витягнувши з рота цигарку тонкими тремтливими пальцями, на яких, як він сам помітив, красувалося забагато перснів.— Що я вважаю більш...— Тут він помітив, що в роті немає цигарки, і налив собі ще одну порцію лікеру.

— Con permiso^{10}.— Доктор Віхіль вийняв із кишені запальничку й підніс товаришеві так швидко, наче вона лежала там уже запалена і він оцим жестом просто із себе видобув вогонь.— Ти ніколи не ходив до церкви помолитися за осиротілих та знедолених? — раптом запитав він.— Чи є Пречиста Діва для тих, хто не має нікого? Ларюель похитав головою.

— Ніхто туди не ходить. Тільки ті, хто не має собі нікого,— повільно проказав доктор. Він сховав запальничку назад до кишені й подивився

на годинник, спритно вивернувши зап'ястя.— Allons-pous-en.

Vámonos^{11},— додав він і засміявся, позіхаючи водночас, аж поки від реготу не впав головою на складені руки; відсапавшись, він підвівся і приєднався до Ларюеля біля парапету.— Ох, але ж як я люблю цю пору, коли сонце сідає, усі люди починають співати, а пси циганити...

Ларюель засміявся. Поки вони говорили, небо затьмарилося і з півдня насунули грозові хмари. Скорботна процесія покинула схил; сонні стерв'ятники, що ширяли високо над головою, спустилися за вітром.

— Уже майже пів на дев'яту. Я, напевно, забіжу в кіно на часинку.

— Bueno^{12}. Побачимося пізніше ввечері на нашому місці. Знай, я досі не можу повірити, що ти завтра їдеш.— Віхіль простягнув руку, і Ларюель сердечно потиснув її.— Постарайся прийти сьогодні, якщо це не так. Зрозумій, я завжди турбуюся про твоє здоров'я.

— Hasta la vista^{13}.

— Hasta la vista.

Стоячи на самоті біля траси, якою він чотири роки тому проїжджав останні кілометри тієї тривалої, божевільної та прекрасної мандрівки з Лос-Анджелеса, Ларюель сам ледве міг повірити, що справді їде. Думка про завтрашній день хвилювала його. Він зупинився, не знаючи, якою дорогою піти додому, аж тут повз нього промчав невеличкий переповнений автобус «Томалін—Сокало», підстрибом скотився в ущелину і видерся на пагорб Куаунауака. Ларюелю геть не хотілося вирушати ввечері у цьому ж напрямку. Він перейшов вулицю і дістався залізничної станції. Хоча він не мав їхати потягом, його знов огорнуло важке усвідомлення неминучості від'їзду. Він почав перебиратися через вузькі колії, по-дитячому оминаючи перетини рейок. Останні промені сонця відблискували на цистернах з нафтою, що стояли поблизу майданчика, зарослого травою. Платформа спала. Колії були порожні, семафори вимкнені. Ніщо не свідчило про те, що на станцію Куаунауак коли-небудь прибував потяг чи, тим паче, відправлявся з неї.

Утім, майже рік тому ця станція стала місцем прощання, якого Ларюелю ніколи не забути. Він незлюбив зведеного брата Консула з першої зустрічі, коли той прийшов до Ларюеля додому з Консулом та Івонн, і тепер відчував, що це було взаємно. Дивний зовнішній вигляд Г'ю тоді здавався просто карикатурою на добродушно-іронічний опис, наданий Консулом, проте Ларюель був настільки схвильований через зустріч з Івонн, що його ніщо не дивувало, і згодом у Паріані він одразу ж упізнав Г'ю. То ось воно, це дитя, про яке Ларюель у минулі роки чув лише уривками! Уже за пів години господар дому перестав сприймати його, оцінивши як безвідповідального і нудного професійного марксиста, марнославного та зарозумілого, що справляв, однак, враження дружелюбного романтика. Своєю чергою Г'ю, якого Консул з невідомих причин не «підготував» до зустрічі з Ларюелем, безумовно, розглядав його як ще більш нудного, вишуканого літнього естета, відомого своєю розпусністю холостяка із запопадливо-власницьким ставленням до жінок. Але вже за три безсонні ночі вони пережили разом цілу вічність: журба і шок, викликані важким горем, зблизили їх. Відповівши на дзвінок Г'ю з Паріана, Ларюель за декілька годин багато довідався про його надії, страхи, відчай та самообман. Коли Г'ю поїхав, Ларюель почувався так, ніби втратив сина.

Він видерся на насип, не дбаючи про свій тенісний костюм. Вилізши на вершину і віддихавшись, він подумав, що вчинив правильно, коли Консула «викрили» (хоча тим часом розгорнулася ця гротескно жалюгідна ситуація — чи не вперше за відсутності британського консула в Куаунауаці, коли він був так потрібен); вчинив правильно, напологши, щоби Г'ю відкинув усі належні докори сумління і скористався дивним небажанням «поліції» схопити його, їхнім очевидним прагненням позбутися його — саме тоді, коли логічно було би затримати його як свідка хоча б в одному аспекті цієї «справи» — і якнайшвидше сів на корабель, що завбачливо чекав на нього у Веракрусі. Ларюель озирнувся на станцію; Г'ю залишив після себе пустку. Якоюсь мірою він забрав із собою останні Ларюелеві ілюзії. Тоді, у свої двадцять дев'ять років, Г'ю досі мріяв змінити світ (інакше це не можна було назвати) своїми діями — точнісінько як Ларюель у свої сорок два ще не здавався у прагненні змінити його фільмами, що мав намір колись створити. Але тепер ці мрії видавалися

йому абсурдними і самовпевненими. Зрештою, він уже створював великі фільми і вони успішно відходили в небуття — і, наскільки йому було відомо, анітрохи не змінили світ. Однак він відчував певну спорідненість із Г'ю. Він так само прямував до Веракруса і так само не знав, чи його корабель допливе до порту.

Шлях Ларюеля проходив через напівоброблені поля, обрамлені вузькими стежками, що їх протоптали працівники кактусових плантацій, повертаючись додому з роботи. Це була для них найприємніша прогулянка, від якої вони, однак, були змушені відмовитися з настанням сезону дощів. Листя кактусів вабило своєю свіжістю; зелені дерева, пронизувані вечірніми променями сонця і схожі на плакучі верби, колихалися під поривами вітру; озерце сонячного світла розлилося вдалині перед затишними пагорбами, що нагадували хлібини. Але зараз у цьому вечорі з'явилося щось лиховісне. Чорні хмари стрімко плили на південь. Сонце сідало і плавило поля, а вулкани в його променях здавалися страхітливими. Ларюель швидко рухався у своїх добротних, важких тенісних черевиках, які давно вже мав би зняти, і розмахував тенісною ракеткою. Його знов охопило почуття страху й усвідомлення того, що після стількох років він залишався тут чужинцем аж до цього останнього дня. Минуло чотири роки чи навіть п'ять, а він досі відчував себе прибульцем на іншій планеті. Але це не полегшувало йому від'їзд, хоча вже невдовзі він з Божої волі знову побачить Париж. Ну що ж. Він майже нічого не відчував у зв'язку з війною — звісно, окрім того, що це погано. Переможе лиш одна сторона. І хай хто нею виявиться, життя буде складним. Хоча якщо Троїстий союз зазнає поразки, буде складніше. У будь-якому разі, кожен продовжуватиме власну боротьбу.

Як дивовижно й неперервно змінювався краєвид! Тепер на полях навколо було повно каміння і висохлих дерев. Залишений кимось плуг тягнувся до неба в мовчазному благанні. «Це зовсім інша планета,— знову подумалось Ларюелю,— дивна планета, на якій, якщо зазирнути за Трес-Маріас, можна побачити одночасно найрізноманітніші краєвиди: заповідники Котсволд і Віндермер в Англії, американський штат Нью-Гемпшир, луки французького Ер-і-Луар, ба навіть Сахару та

сірі дюни Чеширу — планета, на якій миттєво можна побувати в різних кліматичних поясах і, якщо згадати про автомагістраль, в оточенні трьох цивілізацій. І яка ж вона прекрасна: ніщо не може заперечити її красу, фатальну й чисту водночас, наче справжній земний рай».

І що ж він зробив у цьому земному раю? Завів лише декількох друзів, коханку-мексиканку, з якою постійно сварився, і численних чудових маянських ідолів, яких йому не дозволять вивезти із країни.

Ларюель замислився, чи піде дощ: цього сезону таке траплялося — рідко, але непередбачувано, як минулого року. А зараз із півдня насувалися грозові хмари. Ларюель уявив запах дощу і спіймав себе на думці, що найбільше хотів би зараз промокнути до нитки і крокувати цією дикою місцевістю в сорочці, що прилипала б до тіла і все більше набиралася води. Він поглянув на хмари, що мчали небом, наче швидкі темні скакуни. «Темна буря, що вирвалася за межі своєї пори року,— ось на що подібна любов»,— зазначив він. Любов, що з'явилась надто пізно. От тільки її не замінює справжній спокій — коли до здивованої землі повертаються вечірні пахощі, слабке сонячне світло й тепло. Ларюель пришвидшив крок. «І нехай тебе вразить, наскільки ця любов нерозважлива, сліпа, божевільна чи нежива, долю не зміниш своїми порівняннями. Tonnerre de dieu...^{14}» Неможливо втамувати жагу визначенням любові, що з'явилась надто пізно.

Місто залишилося праворуч від Ларюеля, який повільно спускався з пагорба вниз, відколи покинув готель. Понад деревами за палацом Кортеса виднілось оглядове колесо, встановлене на площі Куаунауака; Ларюелю здалося, що він чує людський сміх з яскравих кабінок колеса і той самий натхненний спів, що поступово затихав під поривами вітру. Натомість долинула якась меланхолійна американська мелодія, схожа на «Сент-Луїс блюз». Вітер доносив музику хвилями ледь вловимого бурмотіння, що не розбивались, а просто гупали у стіни та вежі передмістя, а тоді зі стогоном відкочувалися назад. Нарешті Ларюель опинився на стежці, що вела повз броварню до шляху на Томалін, і вийшов на дорогу до Алькапансінго, по якій саме мчав автомобіль. Ларюель відвернувся, очікуючи, поки вляжеться курява, і пригадав, як

вони з Івонн та Консулом ганяли вздовж берега мексиканського озера, що колись було кратером велетенського вулкана; знову побачив перед собою нечіткий від пилюки обрій та автобуси, що її здіймали; здригнувся від згадки про молодих хлопців, що стояли на причепах вантажівок, повернувшись до страхітливої смерті обличчями, обмотаними для захисту від пилу. У цьому видовищі Ларюель завжди вбачав щось величне, якийсь символ майбутнього, до якого так старанно готувався цей героїчний народ, адже по всій Мексиці можна було спостерігати молодих будівельників, які стояли на краєчку вантажівки, поки та з ревом неслася по дорозі, стояли рівно і твердо, широко розставивши ноги, на яких відчайдушно тріпотіли штани. Щось особливе було і в сонячному сяйві на круглих пагорбах, і в наближенні поодиноких вихорів, що вкривали високі береги озера пилом, немов заливні дощі острівну землю. Консул, чий старий будинок Ларюель зараз вирізнув на схилі за стрімким рівчаком, теж здавався досить щасливим, блукаючи Чолулою серед її трьохсот шести церков та двох цирулень — «Туалет» і «Гарем» — і видираючись на руїни піраміди, яку гордо іменував «справжньою Вавилонською вежею». Як майстерно він приховував вавилонське стовпотворіння своїх думок!

Крізь хмару куряви до Ларюеля наближалися двоє індіанців, одягнених у лахміття, які сперечалися з бездоганною зосередженістю університетських професорів, що прогулюються подвір'ями Сорбонни в літніх сутінках. Їхні голоси звучали неймовірно благородно, а забруднені руки жестикулювали витончено та делікатно. Свою величну ходу вони, очевидно, успадкували від правителів ацтеків, а темні різьблені обличчя — від юкатекських руїн.

— Справжній п'яниця...

— Дивовижно, дивовижно...

— Так, друже, абсолютно беззмістовне життя...

— Ясна річ...

— Жодних сумнівів!

— Добраніч.

— Добраніч.

Вони попрямували далі назустріч сутінкам. Оглядове колесо зникло з поля зору; музика та гамір, що доносилися з ярмарку, тимчасово затихли. Ларюель поглянув на захід: старий лицар із тенісною ракеткою замість щита й ліхтариком у кишені замість списа, він мріяв про битви, що їх пережила його душа, щоби дістатися сюди. Він збирався звернути праворуч іншою стежкою, що вела повз зразкову ферму, на якій випасали коней «Казино де ла Сельва», прямісінько до його вулиці — кальє Нікарагуа. Але, піддавшись раптовому поштовху, рушив ліворуч вздовж дороги, що пролягала біля в'язниці. Ларюель відчув незбагненне прагнення попрощатися з руїнами палацу Максиміліана у свій останній вечір тут.

Із півдня, від узбережжя Тихого океану, мов величезний архангел, насувалася чорна гроза. І все ж навіть буря приховує в собі своєрідний спокій... Пристрасть до Івонн (не мало значення, наскільки гарною акторкою вона була,— він щиро казав, що вона чудово впишеться в будь-який його фільм) дивним чином нагадала йому про те, як він уперше, блукаючи наодинці лугами Сен-Пре — сонного французького селища серед затонів, загат і закинутих сірих водяних млинів, де він оселився,— побачив гострі шпилі Шартрського собору, що плавно і безмежно красиво виростили до сонця над покошеними полями, вкритими квітами, побачив так, як їх бачили пілігрими, що за багато століть до нього проходили цими полями. Це кохання колись давно подарувало йому короткочасне умиротворення, дивовижно схоже на чари самого Шартра, у якому Ларюель полюбив кожен провулок і кафе, звідки він милувався собором, що безперестанно борознив хмари, і ці чари не міг розвіяти навіть той факт, що він безбожно набрався боргів. Ларюель швидко простував до палацу. Навіть каяття через скрутне становище, у якому опинився Консул, не змогло зруйнувати такі ж чари п'ятнадцять років по тому тут, у Куаунауаці. Із цього приводу Ларюель міркував, що не каяття возз'єднало їх із Консулом на деякий час навіть після того, як Івонн пішла, а, можливо, часткове прагнення до цього примарного затишку, що міг

задовольнити не більше, ніж кусання хворим зубом, прагнення позбутися цієї мовчазної взаємної згоди прикидатися, наче Івонн досі тут.

О, всього цього, здавалося, було достатньо, щоби відгородитись від Куаунауака цілою земною кулею! Проте жоден із них так не вчинив. І тепер Ларюель відчував, як цей тягар тисне на нього ззовні, неначе перенісшись якимось дивом до цих таємничих пурпурових гір навколо нього, що приховували срібні штольні; тихі, відсторонені й такі близькі водночас, ці гори намагалися фізично втримати його тут своєю меланхолійною силою, зваливши на нього гніт багатьох речей, але передусім печалі.

Ларюель пройшов полем повз вицвілий синій «форд», загнаний під живу огорожу на схилі, під передні колеса якого підклали дві цеглини, щоб раптово не скотився. «Чого ти чекаєш?» — хотілось запитати Ларюеля в напіврозваленого автомобіля, із яким він раптово відчув якусь спорідненість, проїнявшись співчуттям до цього понівеченого старого корпусу.

«Любий, чому я пішла? Чому ти дозволив мені?» Ці слова на листівці від Івонн, отриманій надто пізно, адресувалися не Ларюелю, але цю листівку Консул підступно запхав під його подушку, напевно, тоді, останнього ранку — хоча хто може точно знати, коли саме? — наче розраховував усе наперед і знав, що Ларюель знайде її безпосередньо тоді, коли ошелешений Г'ю зателефонує з Паріана. Паріана!

Праворуч від нього височіли стіни в'язниці. На ледь видимій над ними сторожовій вежі стояли двоє поліціантів і видивлялись у біноклі на схід та захід. Ларюель перейшов мостом через річку і навпростець перетнув простору галявину серед лісів, очевидно, відведена під ботанічний сад. Із південного сходу налетіла зграя птахів — невеликих, але довгих, чорних і потворних, чимось схожих на комах і чимось на круків, з довгими незграбними хвостами. Вони летіли додому важко, хвилеподібно, з підстрибом, порушуючи спокій сутінків гарячковими змахами крил; щовечора вони так поспішали на нічліг до ясеневих дерев, що до настання ночі все гуло від їхнього невпинного

механічного скреготу. У хаотичному русі гидка згряя промайнула повз і затихла. Коли Ларюель дістався палацу, сонце вже сіло.

Попри свою щирю любов до цього місця, він одразу пошкодував, що прийшов. Напівосвітлені рожеві розбиті колони наче чекали, щоб обвалитись на нього, а басейн, вкритий зеленим мулом і з відірваними східцями, що висіли на одному заіржавілому кріпленні,— щоби зімкнутись над його головою. Зруйнована затхла каплиця, поросла бур'яном; стіни, що осипалися, вкрилися плямами від сечі і стали прихистком для скорпіонів; зруйновані балки, сумні орнаменти на арках, слизькі сходи, забруднені випорожненнями,— це місце, у якому колись розквітало кохання, нагадувало нічне жахіття. Ларюель втомився від жахіть. «Франція, навіть під личиною Австрії, не повинна переміщуватись у Мексику»,— подумав він. Бідолашний Максиміліан не зазнав щастя у своїх палацах. І чому інший злощасний замок у Трієсті також назвали Мірамар — замок, де Шарлотта збожеволіла і всі, хто в ньому жив, від імператриці Єлизавети Австрійської до ерцгерцога Фердинанда, загинули насильницькою смертю? І все ж як вони, напевно, любили свою землю, ці двоє самотніх вигнанців — простих людських істот, які несвідомо цінували свій Едем, що перед самісіньким їхнім носом почав перетворюватись на в'язницю і тхнути пивом, поки від їхньої величі не залишилась тільки трагедія. Привиди, привиди точно жили тут, як і в «Казино». Серед них і той, хто казав: «Нам судилося прибути сюди, Шарлотто. Поглянь на цю величну провінцію, на її пагорби, долини, вулкани неймовірної краси. Подумати тільки, це все наше! Живімо ж порядно і змістовно, щоби бути гідними цього місця!» І ті, що постійно сварилися: «Ні, ти любив себе і свої біди більше, ніж мене. Ти навмисно влаштував усе».— «Я?» — «Тебе завжди оточували люди, які турбувалися про тебе й любили тебе, використовували чи вели тебе за собою. Ти слухав усіх, крім мене, єдиної, хто справді тебе кохала».— «Це не так, я завжди любив лише тебе».— «Завжди? Ти любив лише себе».— «Ні, тебе, тільки тебе, будь ласка, повір мені: ти мусиш пам'ятати, як ми завжди збиралися в Мексику. Пам'ятаєш? Так, ти маєш рацію. Ти була моїм єдиним шансом на щастя. Більше такого ніколи не трапилося». На цьому моменті вони вибухали плачем, стоячи поруч.

Проте голос, що вчувався Ларюелю в палаці, належав не Максиміліану, а Консулу. З полегшенням діставшись своєї вулиці, Ларюель пригадав той день, коли побачив на ній Івонн в обіймах Консула. Це трапилося невдовзі після їхнього прибуття до Мексики; наскільки інакшим палац здавався тоді! Вітер затих. Ларюель сповільнив крок, розстібнув свій англійський твідовий піджак, придбаний, утім, у брендовому магазині «High Life» у Мехіко, і розв'язав синій у горошок шарф. Вечір справляв гнітюче враження. А яка тиша: жодного звуку не долинали тепер до нього. Нічого, окрім човгання його власних підшов. Навколо — жодної душі. Ларюелю трохи муляли штани. Він сильно погладшав, причому вже тут, у Мексиці, і, можливо, то була одна з тих безглузвих причин, через які тут інколи пускали в хід зброю, але газети про це навіть не згадували. Ларюель кумедно змахнув своєю ракеткою, наче для подачі, але забув, що вона надто важка у чохлі. Він проминув ферму, будинки, поля і пагорби, закутані в тінь сутінків, що швидко згущувалися. Оглядове колесо знову з'явилося в полі зору, тобто його верхівка, яскраво запалало над пагорбом майже навпроти Ларюеля, а тоді над ним здійнялися дерева. Дорога, жахливо нерівна і всіяна ямами, стрімко пішла вниз; Ларюель наблизився до невеличкого містка через баганса — глибоку ущелину. Зупинився посередині, підпалив нову цигарку від тієї, що тримав у роті, і перехилився через поручень, видивляючись униз. Було надто темно, щоби розгледіти дно ущелини, але на ньому ховались і завершеність, і роздрібненість. Куаунауак у цьому сенсі уособлював сам час: куди не поглянь, усюди на тебе чекає безодня. Притулок стерв'ятників і міського Молоха! За стародавньою священною легендою, народженою біля іншого моря, коли Христа розіп'яли, земля розверзлася по всій тій місцевості, хоча такий збіг навряд чи тоді когось здивував. Саме на цьому містку Консул колись запропонував Ларюелю створити фільм про Атлантиду. Перехилившись, як оце зараз Ларюель, п'яний, але зібраний, раціональний, дещо дратівливий і нетерплячий,— це був один із тих випадків, коли він напивався до протверезіння,— Консул говорив про духа безодні, божество бурі на ім'я Хуракан, яке, «вочевидь, слугувало посередником у взаєминах між протилежними сторонами Атлантичного океану». Що він мав цим на увазі, невідомо.

Однак це було не вперше, коли вони з Консулом стояли, вдивляючись у безодню. Адже тоді, багато років тому, існувала «Преїсподня» — і як можна було забути про неї чи про те, що їхня зустріч там якимось незрозумілим чином була пов'язана з пізнішою — у палаці Максиміліана? Чи дійсно було дивовижним відкриття, що Консул, друг його дитинства з Англії (Ларюель навряд чи зміг би назвати його шкільним товаришем), якого він не бачив майже чверть століття, мешкав у Мексиці на одній вулиці з ним уже шість тижнів без його відома? Мабуть, ні. Мабуть, це був лише один із тих безглузвих збігів, що їх можна було б охарактеризувати як «улюблену забавку богів». Але наскільки яскраво знову постав у його уяві образ далеких канікул, проведених на узбережжі Англії!

Ларюель народився в містечку Лангвіон у департаменті Мозель, але згодом його батько, заможний філателіст, який плекав особливі захоплення, переїхав до Парижу, і в дитинстві Ларюель зазвичай проводив літні канікули з батьками в Нормандії. Муніципалітет Курсель у департаменті Кальвадос, що на протоці Ла-Манш, був далеко не фешенебельним курортом. У ньому розташувалися лише декілька обшарпаних вітром пансіонів, а вздовж берега холодного моря на багато кілометрів простягалися безлюдні піщані дюни. Однак саме сюди спекотного літа 1911 року приїхала родина відомого англійського поета Авраама Таскерсона і привезла із собою маленького дивного сироту англо-індійського походження; це замислене п'ятнадцятирічне створіння, сором'язливе й водночас на диво самостійне, писало вірші (до чого його, вочевидь, заохочував старий Таскерсон, сидячи вдома) і часом заходилося плачем, якщо в його присутності вимовляли слова «мама» чи «тато». Жак, приблизно одного віку з ним, відчував до сироти незбагненну симпатію і досить часто бачив його, оскільки інші шестеро хлопців у родині, які були старшими і, здавалося, більш суворого виховання, хоча й доводилися юному Джеффри Ферміну непрямими родичами, гуртувалися між собою і залишали його на самоті. Жак із Джеффри гуляли вдвох уздовж берега, прихопивши із собою декілька старих ключок, привезених з Англії, і гутаперчевих м'ячів для гольфу, які вони урочисто закинули в море в день від'їзду. Джеффри отримав від нього прізвисько «Старий». Матінка Ларюеля теж полюбила його й називала «чарівним

юним поетом з Англії», а місіс Таскерсон припав до душі його приятель-француз. Наприкінці Таскерсони запросили Жака провести вересень в Англії, де Джеффі перебуватиме до початку нового шкільного семестру. Батько Жака планував відправити сина на навчання в англійську школу до повноліття, а тому погодився. Він був у захваті від виправки і мужніх манер Таскерсонових синів... Ось так Ларюель опинився в Лісоу.

Це було щось на зразок дорослої, більш цивілізованої версії Курсея на північно-західному березі Англії. Таскерсони проживали в зручному будинку із садом, що межував із прекрасним полем для гольфу, розташованим на схилах біля моря.

Точніше, того, що таким видавалося: насправді це було гирло ріки завширшки близько семи миль, а на заході, де починалося справжнє море, здіймалися білі гребені хвиль. Вельські гори, чорні та хмарно-похмурі, простягалися за рікою, і вряди-годи на них траплялися засніжені вершини, що нагадували Джеффу про Індію. Упродовж робочого тижня, коли їм дозволялося грати в гольф, поле було безлюдним, і потіпані жовті маки тріпотіли серед колючої морської трави. На узбережжі можна було побачити рештки прадавнього лісу з потворними чорними пеньками, і трохи далі — покинутий старий приземкуватий маяк. У гирлі розташувався острів, на якому чорною квіткою мерехтів вітряк; під час відпливу туди можна було дістатися верхи на вісліюку. Низько над горизонтом виснув дим каботажних суден, що прибували з Ліверпуля. Тут панувало відчуття простору й порожнечі. Тільки вихідні дещо псували загальну картину: попри те, що сезон завершувався і сірі готелі-санаторії вздовж набережної поступово порожніли, поле для гольфу було напхом напхане ліверпульськими брокерами, які грали четвірками. Від суботнього ранку до вечора неділі злива з м'ячів безперервно бомбардувала дахи. Тоді Жак любляв вийти з Джеффі в місто, де було так багато гарненьких сміхотливих дівчат, пройтися залитими сонцем вулицями під пронизливим вітром чи подивитися на пляжі одну з вистав про кумедного П'єро. Але найкраще було кататися заливом у чотириметровій яхті, яку вони брали напрокат і якою майстерно керував Джеффі.

Як і в Курселі, тут вони з Джеффри були самі собі господарі. І тепер Жак краще розумів, чому тоді, в Нормандії, так рідко бачив братів Таскерсонів. Ті хлопці не мали собі рівних у ходьбі. Вони легко проходили двадцять п'ять чи тридцять миль на день. Але — що здавалося ще дивнішим — усі вони, хоча були ще школярами, не мали собі рівних також у пияцтві. Пройшовши зо три милі, вони встигали зупинитись у стількох же пабах і випити в кожному по пів пінти або й пінту міцного пива. Навіть наймолодший із них, якому не виповнилося ще й п'ятнадцяти, за день випивав щонайменше три літри. І коли когось із них нудило, це лише звільняло місце для нової порції. Ні Жак, який мав слабкий шлунок (хоч і звик до невеличких порцій вина вдома), ні Джеффри, який не любляв смаку пива і до того ж відвідував сувору консервативну християнську школу, не могли витримати такі середньовічні темпи. Але насправді вся сім'я пила понад міру. Її глава, грубувато-добродушний Таскерсон, нещодавно втратив єдиного сина, який хоч на децицію успадкував його літературний талант, і вечорами сидів замислений у своєму кабінеті і цмулив година за годиною — із котами на колінах і вечірньою газетою в руках, що шелестіла, начебто засуджуючи решту його синів, які так само годинами пили в їдальні. Місіс Таскерсон вдома мала вигляд геть іншої жінки — можливо, не відчуваючи потреби справляти гарне враження, — і сиділа із синами, її миловидне обличчя заливалося рум'янцем і водночас несхваленням, та все ж вона бадьоро споювала всіх гамузом.

Насправді хлопці легко давали їй фору, але ніхто ніколи не бачив, щоби вони, похитуючись, вешталися вулицями. Для них було свого роду справою честі — мати то тверезіший вигляд, що більше вони випили. Як правило, вони трималися бездоганно рівно, розправивши плечі й дивлячись прямо, як гвардійці в строю, хіба що наприкінці дня дещо уповільнювали крок і починали рухатися тією самою «прямою, впевненою ходою», що так вразила батька Ларюеля. При цьому нерідко траплялося, що вранці всю сім'ю можна було заскочити сплячими на підлозі в їдальні. Але ніхто від цього не почувався погано, а навіть якщо й почувався, міг навідатися до комори, переповненої барильцями з пивом, і націдити собі кухоль-другий. Здорові та дужі, хлопці їли зі звірчачим апетитом. Вони поглинали

в жахливих обсягах підсмажені баранячі шлунки й чорні кров'яні пудинги — суміш різних видів неїстівного м'яса з вівсянкою, розраховану, як побоювався Жак, хоча б частково й на нього (це ж «будинг», ти що, не знаєш?), поки Старий, якого часто називали в розмові «той Фермін», сидів сором'язливо, мов не у своїй тарілці, навіть не пригубивши зі свого кухля гіркого світлого пива і намагаючись підтримувати розмову з містером Таскерсоном.

На перший погляд було важко зрозуміти, як «той Фермін» уживався з такою не схожою на нього родиною. У нього з хлопцями не було нічого спільного — вони навіть ходили в різні школи. Проте нескладно було здогадатися, що родичі, які відіслали його туди, мали виключно добрі наміри. Джеффри завжди «з головою занурявся у книжки», тож «дядько Авраам», що писав вірші в релігійному дусі, мав стати «саме тим, хто допоможе йому». Водночас вони, певно, так само мало знали про синів Таскерсона, як і сім'я Жака, і вважали: якщо ці чудові хлопці виграють усі спортивні та мовні призи у шкільних змаганнях, вони точно допоможуть бідолашному Джеффри побороти сором'язливість і постійні спогади про батька та Індію. Серце Жака прихилилося до бідолашного Старого. Його мати померла в Кашмірі, коли він був ще малим, а минулого року його батько, який одружився знову, просто безслідно зник. Ніхто в Кашмірі чи будь-де ще не знав, що з ним сталося. Одного дня він піднявся в Гімалаї та не повернувся, залишивши Джеффри у Шрінагарі з мачухою і зведеним братом Г'ю, тоді ще зовсім немовлям. Потім, ніби цього було недостатньо, померла й мачуха, залишивши двох дітей самих в Індії.

Бідолашний Старий! Попри дивакуватість, його завжди зворушувало найменше добро, яке робилося для нього, — і навіть звертання «той Фермін». Ларюель відчував, що Джеффри був по-своєму відданий Таскерсонам і готовий захищати їх ціною власного життя. Його безпорадність і водночас відданість могли обеззброїти будь-кого. Та зрештою, і самі юні Таскерсони теж старалися, хай навіть у своїй грубуватій англійській манері, не залишати його в біді і проявляти співчуття. Вони не були винні в тому, що він не міг випити сім пінт за чотирнадцять хвилин чи пройти п'ятнадцять миль, не падаючи від втоми. Частково завдяки їм Жак опинився тут, аби скласти Джеффри

компанію. І частково їм, напевно, таки вдалося змусити його подолати свою сором'язливість: від Таскерсонів Старий навчився (і згодом навчив Жака) англійського мистецтва «знімати дівчат».

Удвох вони, прогулюючись уздовж набережної, співали безглузду пісеньку П'єро, переважно з французьким акцентом, як у Жака:

*Ми всі крокуєм хитко, хитко,
Говоримо так швидко-швидко,
На кожному з нас є краватка
Навколо — гарненькі дівчатка.
Співаємо веселу пісню
Аж поки не прийде світанок,
І нам від того так радісно
Бо скоро буде ранок.*^{15}

Після цього потрібно було гукнути «Привіт!» навздогін дівчині, яка обернулася, як тобі здавалося, із захопленням. Якщо ти не помилився, то після заходу сонця ти вів її на прогулянку до поля для гольфу, на якому, як казали Таскерсони, було «де насидітися», а саме — в головних бункерах^{16} і рівчаках між піщаними дюнами. Зазвичай бункери були цілком засипані піском, але глибокі та захищені від вітру; найглибший називався «Преісподня». Ця підступна загроза, що її боялися всі гравці, знаходилася поблизу оселі Таскерсонів, посередині схилу восьмого фервею. Певною мірою бункер охороняв грін, щоправда, на значній відстані, адже розташовувався нижче за нього й дещо лівіше. Прірва з'яяла в такому місці, що туди потрапляв третій удар обдарованого від природи гравця на кшталт Джеффірі чи п'ятнадцятий — невмілого, як Жак. Останній зі Старим часто вирішували, що «Преісподня» — чудове місце, куди можна відвести дівчину, хоча хай би куди ти її відвів, нічого серйозного там не відбувалося. Уся суть завдання полягала в тому, щоби «закадрити» невинне створіння. Із часом Старий, який був, м'яко кажучи, незайманим, і Жак, який прикидався не таким, узяли собі за звичку чіплятись до дівчат на набережній, приводити їх на поле, там

розділяться і зустрічатися пізніше. Цим вони займались у Таскерсонів на диво стабільно.

Ларюель досі не знав, чому вони не порозумілися стосовно того, що трапилося в «Преісподній». Він точно не збирався підглядати за Джеффрі. Так вийшло, що йому стало нудно з дівчиною, і вони вдвох рухалися через восьмий фервей у напрямку Лісоу-Драйв, коли їх обох змусили насторожитися голоси, що доносилися з бункера. А далі під місячним світлом перед ними розгорнулася дивна сцена, від якої ні Жак, ні його супутниця не могли відвести очей. Ларюель поквапився би відійти, але обоє, не розуміючи цілком, що відбувається в «Преісподній», не могли стримати сміх. Цікаво, що Ларюель не пам'ятав, хто що казав, — лише вираз обличчя Джеффрі у сяйві місяця і те, як гротескно незграбно його партнерка звелася на ноги, після чого Жак із Джеффрі поводитися підкреслено незворушно. Уся четвірка рушила до таверни з дивною назвою «Ситуація змінилася». Це було, без сумніву, вперше, коли Консул зайшов у бар із власної ініціативи; він голосно замовив віскі «Джонні Вокер», офіціант за наказом власника закладу відмовився їх обслуговувати як неповнолітніх і видворив геть.

На жаль, їхня дружба не пережила цих двох сумних, хоча, безумовно, доленосних розчарувань. Тим часом батько Ларюеля відмовився від ідеї відправити його до англійської школи. Решта канікул спливла в самотності та дощах, що налетіли після рівнодення. Прощання в Ліверпулі було сумним і тоскним, як і подорож через Дувр додому, до Кале — самотня, мов життя торговця цибулею...

Ларюель випростався, раптово відчувши рух поблизу, і зійшов зі шляху вершника, який мчав уздовж краю мосту. Темрява впала, наче дим Ашерів^{17}. Кінь раптом зупинився, кліпаючи очима від світла автомобільних фар — явища, рідкісного для цієї вулиці. Автомобіль наближався з боку центру міста, перекочуючись на вибоїнах, мов корабель на хвилях. Вершник був настільки п'яний, що буквально розпластався на коні, загубивши стремена, його ноги метлялися самі по собі; він ледве тримав поводи і хапався за луку сідла, щоб утримати рівновагу. Кінь звився дибки — дико й виклично, ніби водночас боявся

і зневажав свого наїзника,— і кулею ринув назустріч машині. Вершник спершу, здавалося, почав падати назад, але дивом утримався, відхилився вбік, мов циркач-фокусник, вирівнявся в сідлі, зісковзнув з нього, знову завалився назад — і щоразу йому вдавалося не впасти завдяки поводам, а не сідлу. Він тримав їх в одній руці, так і не знайшовши ногами стремена, і люто лупив коня по боках своїм довгим вигнутим мачете, який вихопив із піхов. Тим часом фари освітили постаті цілої сім'ї: чоловік із жінкою в жалобному одязі та двоє чепурних дітей спускалися схилом. Жінка відтягнула дітей на край дороги, коли кінь промчав повз них, а чоловік завмер біля кювету. Автомобіль пригальмував, пригасив фари, щоби не засліпити вершника, наблизився до Ларюеля і переїхав через міст позаду нього. Це була потужна машина американського виробництва, що глибоко просідала, підстрибуючи на ямах, але її двигун працював ледве чутно; здалеку лунав тільки цокіт підков коня, який галопом нісся вгору по погано освітленій кальє Нікарагуа, повз будинок Консула, де світилося вікно, якого Ларюель не хотів бачити,— адже коли Адам покинув рай, світло в його оселі горіло ще довго, а входу йому туди більше не було, — повз школу й те місце, де він зустрів Івонн разом із Г'ю та Джеффри; Ларюель уявляв, як вершник, не зупиняючись, пролетить біля його будинку, де купую лежать досі наполовину спакзовані валізи, поверне за рік на кальє Тьєрра дель Фуєго і мчатиме далі містом із палаючими дикими очима, наче назустріч власній смерті. І цим видінням, раптово усвідомив він, цим маніакальним видовищем безглуздої, але не зовсім неконтрольованої гонитви, що майже вселяла захоплення, цим туманним образом теж був Консул.

Ларюель зійшов на пагорб і зупинився, втомлений, серед міста, поблизу головної площі, проте не став видиратися по кальє Нікарагуа. Щоб обійти свій дім, він зрізав шлях ліворуч за школою — розбитою стежкою, що вела колом до площі. Люди із цікавістю позирали на нього, поки він неквапно спускався бульваром Авеніда де ла Револьюсьйон зі своєю тенісною ракеткою. Ця вулиця простягалася досить далеко і вела назад, до американізованої траси та «Казино де ла Сельва». Ларюель усміхнувся: цією химерною орбітою він міг без кінця кружляти навколо свого будинку. Позаду вирував ярмарок, який він навіть не роздивився. Місто сяло кольорами навіть увечері,

сліпучо освітлене, але тільки місцями, наче це були вогні суден у гавані. Хиткі тіні танцювали на тротуарах. Поодинокі дерева в тіні здавалися вкритими вугільною сажею, їхні гілки хилилися під цією уявною вагою. Маленький автобус знову прогуркотів повз нього, тепер у зворотному напрямку, щосили гальмуючи на крутому схилі, без увімкнених задніх ліхтарів. Останній автобус до Томаліна. Ларюель пройшов повз вікна доктора Віхіля, де іспанською мовою повідомлялося: «Доктор Артуро Діас Віхіль, хірург-акушер, факультет військово-медичної вищої школи в Мехіко, спеціалізація: дитячі захворювання (психічні розлади)» — наскільки ввічливий і солідний вигляд мав цей напис у порівнянні з тими, що траплялися в туалетах! І далі: «Години консультацій: із 12 до 14 і з 16 до 19». «Трохи перебільшив»,— подумав Ларюель. Повз нього пробігли хлопчики-газетярі, котрі продавали «Quauhnahuac Nuevo» — газету, що підтримувала країни Осі й видавалася, як казали, тим огидним профашистським рухом «Unión Militar». «Французький літак-винищувач збив німецький. Робітники Австралії закликають до миру». «Бажаєте мати елегантний вигляд і вдягатися за останньою модою Європи та Америки?» — запитував плакат у вітрині магазину.

Ларюель простував схилом далі. Біля казарм чатували двоє вартових у французьких армійських шоломах та фіолетових уніформах, збляклих до сірого й перетягнутих зеленими портупеями. Ларюель перейшов вулицю. Наблизившись до кінотеатру, він відчув, що все не так, як має бути: у повітрі витало якесь дивне неприродне збудження, подібне до лихоманки. Чомусь відчутно похолодало. Кінотеатр був темний, наче цього вечора в ньому нічого не показували. З іншого боку будівлі велика група людей — не черга, а, вочевидь, глядачі, які вже встигли висипати з будівлі,— стояла на тротуарі під балюстрадою і прислухалася до гучномовця, закріпленого на фургоні, що пронизливо вивергав марш газети «Washington Post». Раптом прогуркотів грім і згасли вуличні ліхтарі. Отже, світло в кінотеатрі вимкнулося ще раніше. «Зараз хлине дощ»,— подумав Ларюель, але його бажання змокнути кудись поділося. Він засунув ракетку під полу піджака й побіг. Вулицю миттєво охопив вітер, здіймаючи старі газети й задуваючи гасові лампи біля дверей хлібних крамничок; небо над готелем навпроти кінотеатру люто прокреслила блискавка,

супроводжувана ще одним ударом грому. Зусібіч стогнав вітер, і люди зі сміхом тікали, щоби сховатися. Ларюель чув, як грім струснув гори за його спиною. Він добіг до кінотеатру саме вчасно: почалася справжня злива. Ларюель стояв, засапавшись, під захистом навісу біля входу, що, однак, більше нагадував вхід до якогось темного східного базару чи ринку. Там уже скупчилися селяни з кошиками. Каса тимчасово залишалася порожньою і з прочиненими дверима, у які панічно намагалася встромитися якась курка. Усі присутні запалювали ліхтарики або сірники. Фургон із гучномовцем рушив й одразу зник за пеленою дощу. На афіші значилося: «Руки Орлака. О 18:00 та о 20:30. У головній ролі — Пітер Лорре».

Знову спалахнули вуличні ліхтарі, але театр залишився в темряві. Ларюель намацав сигарету. «Руки Орлака»... Якось блискавично ця афіша повернула його в минуле кінематографу і власні студентські часи — часи «Празького студента», Роберта Віне, Вернера Крауса і Карла Груне, часи кінокомпанії «UFA», коли переможена Німеччина завойовувала повагу культурного світу завдяки кінокартинам, що вона створювала. От тільки тоді Орлака грав Конрад Фейдт. Дивно, але саме цей фільм у своїй первісній версії був ненабагато кращим за поточний — хирлявий продукт Голлівуду, який він бачив декілька років тому в Мехіко чи, можливо (Ларюель роззирнувся), у цьому самому театрі. Це не було чимось неможливим. Але, наскільки він пам'ятав, навіть Пітеру Лорре не вдалося врятувати картину, і Ларюель не хотів переглядати її знову. Але ж яку заплутану, нескінченну історію вона розповідала, історію жорстокості та святості, і тепер цей плакат із зображенням убивці Орлака висів просто над ним! Митець з руками вбивці — це був таємний ключ до розуміння цілої епохи. Адже це сама Німеччина у жахливому образі з політичної карикатури нависала над ним. А може, це був, як незатишно підказувала Ларюелю жвава уява, він сам?

Перед ним несподівано опинився сеньйор Бустаменте, директор кінотеатру, прикриваючи долонею сірник для сигарети Ларюеля, — з такою ж блискавично швидкою, хаотично-незграбною люб'язністю, як доктор Віхіль і взагалі всі латино-американці. Його волосся, без жодних слідів дощу і наче повністю відлаковане, а також важкий

аромат парфумів, який він поширював навколо себе, свідчили про щоденні візити до цирульні. Він був бездоганно вдягнений у чорний сюртук і штани у смужку і незмінно коректний, як і більшість мексиканців цього типу, незалежно від землетрусів і громових стріл. Він відкинув сірник тим жестом, що водночас мав означати і привітання, щоби не витратити дарма рухів.

— Ходімо вип'ємо,— запропонував він.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ